

UČITELJSKI T O V A R Š A.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta pa 1 gold. 30 kr. nov. dn.

Tečaj III.

V Ljubljani 15. maja 1863.

List 10.

Šmarnice za učitelje.

Pervi tečaj „Uč. Tovarša“ je nam leta 1861. prinesel lep sestavek pod naslovom: „Šmarnice za šolnike“, ktere ga še zdaj rad večkrat prebiram. In ravno ko sem uni dan bral imenovani sestavek, mi je prišlo na misel, da bi bilo dobro, če bi naš marljivi „Tovarš“ zopet enkrat kaj povedal učiteljem za šmarnice. „Pa je že prepozno“, bo mi marsikteri sobrat zavrnil, „veseli mesec majnik že doteka“. Res je to; toda, prosim te, ljubi sobrat! ne bodi nevoljen, če pridem s svojimi šmarnicami nekoliko prepozno; prepričan sem vendar, da ti bodo ravno toliko koristile, kakor če bi jih bil bral pri začetku tega mesca, to se vé, če jih boš s tem namenom bral, kakor ti jih jaz podelim. Ljubi bravec! ponudim ti za vsaki dan eno cvetico, ki je nisem sam zredil, ampak sem jo le vzal iz svojega dnevnika. Preglej jo, in če ti je všeč, vsadi jo v svoj šolski vertec in večkrat jo poglej; gotovo te bo veselila.

Gvetica za vsaki dan v mescu.

1. Premislite, ktere svete dolžnosti vam naklada dragotina, ki vam je po vaših učencih izročena, in kako bi se odgojevala duša, ki je namenjena, da bi postala tempelj božji. (Sv. Hieronim.)

2. Vi hočete iz svojih rejencev lepovedne može odgojevati s tem, da jih psujete in preteplate? Pogledjte zlatarja! Če hoče lepo posodo narediti in olikati, ne rabi vedno kladva,

temuč ima majhno orodje, s katerim kaki vogel rahlo poravná, in ravno tako vzdiguje in popravi tudi tam, kjer je še kaj vdertega; tako dobí novo zlato delo prijetno podobo. Ravno tako naj se tedaj druží ojštrost z mehkostjo in ljubeznijo. (Sv. Anzelm.)

3. Kakor rosa naredí zemljo rodovitno, tako storé dobri učeniški otroške serca rodovitne za vse dobro. (Sv. Vincenci.)

4. Odgojajte mladino naj pred za Boga in zavoljo Boga, in potem še le za svet. (Albert III. bavarski vojvoda.)

5. Ni manj zaslužívno, če duha podučuješ, kakor če daješ telesu jesti. (Sv. Bernard.)

6. Dobro je učenje, če storiš, kar učiš. (Sv. Ignaci.)

7. Važno je, če premeden ali nevedin učenik uči prvi poduk. (Sv. Hieronim.)

8. Otroke moramo spoštovati. (Juvenal.)

9. Vsaki nauk toliko globokeje sega v serce, kolikor bolj učenci učenika ljubijo. (Petrarka.)

10. Veliki znesek vseh učiteljskih čednost je: ljubezen in veselo serce. Stopi v šolo kot angel, in vsi tvoji učenci bodo angeli. (Škof Sailer.)

11. Mladost je mehka in podobljiva kakor vosek; lahko se naredí iz nje vsaka oblika. Zato se ne obotavlja in jo zgodaj vadi čednosti. (Sv. Basilij.)

12. Zadovoljnost je redka. Kjer pa je, vse poživlja in s pravim duhom napolnuje. (Kellner.)

13. Lepota dá zemlji toplo let', nedolžnost mladenčém rožni cvet. (Vodnik.)

14. Branje in pisanje je le lupina, jedro pa keršanska omika in žlahtno serce. (Slomšek.)

15. Ne pozabi, da vse vaje v šoli morajo biti kratke in praktične, ne pa vodil in pravil toliko kolo, da bi se pretežko obračati ne dalo, pamet težilo, šolsko omiko pa mudilo. (Slomšek.)

16. Verli učitelj ne sme biti les, še manj pa led; ináči bi v šoli zima bila in dobrega sadu ne rodila. — Ako hočes svojo šolo oživljati, skerbi za pošten kratek čas. Vse stori, kdor težavno polajša, in koristno posladi. (Slomšek.)

17. Stan učiteljski je sicer težaven in potiven stan; kdor ga prav spozná, njegovo ceno visoko spoštuje. Moder in priden školnik človeškemu rodu veliko več koristi, kakor naj slavniši

vojskovodja, kateri sovražnike strahuje, ter premaguje kraljestva in užuga varoši. Učitelj v tistem, neznanem kraju dobro sadi in polivaje skerbí za boljše ljudi in boljše čase. Naj si ga svet ne spozná in večidel slabo plačuje; v bukvah večnega življenja se sveti njegovo ime, in med svetniki bo njegovo plačilo. Pa tudi vsem slabim in zanikernim šolskim učiteljem gorjé, po katerih se svet pohujšuje! Bolje bi bilo celino kopati ali pa derva sekati, kakor naj žlahtneje blago, drago deco, slabo učiti in pa divjake rediti. V naj globokejše peklenko brezdno pridejo slabi starši, verh slabih staršev pa zanikerni učitelji. **Bog nam pomagaj! (Slomšek.)**

18. Tudi rodovitnemu, lepo vredenemu vertu je šola podobna, in učenik vertnarju. Ali oba, učenik in vertnar, morata modro ravnati, če želita koristne zeliša, dobre ljudi, pridobiti. **(Agrež.)**

19. Kakor pa modri vertnar zemljo poznati želi, v katero hoče sejati in saditi, njo pridno obdeluje in popravlja, kjer še kaj pomanjkuje, in še le potlej sejati in saditi začne: tako naj tudi skerbni učenik dušo in serce zročernih otrok pripravlja, preden da začne sejati in saditi. Preden pa ko vertnar v pripravljeno zemljo seje, si pred vsem oskerbí dobro seme; zakaj, kar bo sejal, bo tudi žel. Skerbno vredi in modro v pripravne grede razdeli, potem ga pridno zaliva in pleve. Sicer so med gredami za razločbo semen in sadežev riže in jamice napravljene, ali kadar pogleda vert, vidi, kakor bi bila ena sama greda, kar vsakega serčno veseli. Tako bo tudi zvesti učenik skerbel za dobro seme, ga lepo vredil, modro razdelil, in žlahtne cimice ljubeznjivo in poterpežljivo redil. Dobro vredeno in razdeleno seme je njegov nauk in vse vednosti njegovih učencev, ali lepo se vse v eno zedini. **(Agrež.)**

20. Drevesce, ki v hosti ali na pašniku divje zraste, vedno divjak ostane, ki le slabega sadu rodi in človeku le malo koristi. Le potem, ko je divjak požlahtnjen, smemo od njega pričakovati dobrega, pa tudi obilnega sadu. Ravno tako tudi človek, ki zraste brez potrebnih naukov, ostane vedno neotesan, neroden in nepriljuden. — To potrebno omikanje ali požlahtnjenje se pa godí v šoli, ki je kraj, kjer se mladi človek podučuje v vseh za življenje potrebnih vednostih, kjer se napeljuje modro, lepo in priljudno se na svetu obnašati, in kar je še naj več vredno, kjer se nauči tukaj tako živeti, da si more s tem

kratkim časnim življenjem kupiti večno življenje nebeško. (L. Gestrin.)

21. Šola učitelju ne sme biti vsakdanja prenavadna reč; temuč učitelj naj se vede in obnaša v šoli vedno tako, kakor bi nanj pazil naj modrejši pedagog.

22. Učitelj ne sme misliti, da je šola zavoljo njega, da v nji gospoduje kakor samovladar; pa tudi ne sme misliti, da je šola za to, da bi ga živila, — temuč edino zato, da bi v nji koristil človeštvu.

23. Ne bodi ošaben, ker druge podučuješ. Učiteljeva ošabnost je učiteljskemu stanu nekako prirojena, pa mu je zelo škodljiva. Ponižnost je lepa cvetica, ktera mora tudi cveteti v šoli na učiteljevi stolici.

24. S svojimi učiteljskimi sobrati bodi prijazen in ljubeznjiv. Če vidiš, da je kdo na nepravi poti, ga bratoljubno zavračaj, če moreš; sicer pa ne raznašaj slabosti njegovih, da ne postanejo orožje zoper šolo in učiteljstvo.

25. Če imaš svojo družino, to je, ženo in otroke, glej, da iz tvoje hiše sije lepi zgled miru in domače izreje. Gorjé učitelju, kjer ima doma vedno hudo uro! Taki učitelj ne more biti nikjer, tedaj tudi v šoli ne miren in zmožen za kako imenitno delo.

26. Ne misli, da že dovolj znaš in veš, če toliko veš, kolikor je zapovedano, da moraš učence naučiti. Dober učitelj se v vseh potrebnih in koristnih vednostih neprenehoma uri.

27. Učitelj naj se ne peča nepotrebno z ljudmi, kateri nimajo dobrega imena. Kdor se meni s slabimi ljudmi, se omažežuje. Če pa je učitelj omadeževan, omadežuje tudi svojo šolo in ves učiteljski stan.

28. Uči svoje učence vsega, česar potrebujejo za življenje. Varuj, da se ti ne vgnjezdi v šolo nepotrebno čenčanje in kako zaviravno ptujstvo. Premisli, kaj bodo enkrat tvoji učenci, in potem jih odgojaj.

29. Kadar bereš, beri kaj takega, da ti bo kaj koristilo. V marsikterih spisih (v knjigah in časopisih) je dosti prazne slame, pa tudi škodljivih in nevarnih iskric, ki ti lahko veliko nesrečo napravijo. Dobro berilo je tečna jed, slabo pa hud strup, ki mori dušo in telo.

30. Nikoli ne pojdi v šolo nepripravljen in nikoli iz šole nepopravljen. To je: pripravi se za vsaki šolski nauk

posebej; in če ti vest očita, da si v šoli kaj napak zakermil, popravi napako, kolikor moreš, preden greš iz šole. Tudi beseda se kuje in krivi, dokler je še gorka.

31. Če te svet preslabo plačuje, misli, da se je že od prvih do sedanjih časov na svetu tako godilo, in da so drugi, ki so bili veliko izverstnejši od tebe, še veliko več terpeli, kakor zdaj ti prenašaš.

Dobrokoli.

Iz zgodovine keršanske ljudske šole.

(Dalje.)

Ne more se sicer reči, da so v prejšnjih časih podučevanje in odgojenje popolnoma zanemarjali ali le staršem prepusčali, ker povedali smo v poprejšnjih listih, da je keršanska ljudska šola tako stara, kakor keršanstvo samo; pa cerkev je po svojem poklicu na to dvojje posebno se ozirala:

1. da si je spodredila potrebno število duhovnov za cerkvene opravila in opravke pri službi božji; 2. da je ljudstvo v keršanski veri in nrvnih resnicah podučevala, kar je sicer prvo in naj potrebnije pri slehernem podučevanju in odgojevanju, pa vendar ne le edino. Vse postave, ki so jih dajali cerkveni zbori, papeži in škofje, se ozirajo na eno od tih dvojnih.

Ravno ta namen, da bi namreč mladost v keršanski veri podučevali, ter jo obvarovali, da od vere ne odpade, izvolila si je tudi bratovšina za podučevanje v keršanskem nauku; poterdil jo je pa papež Piji V. l. 1571., in l. 1732. vpeljali so jo tudi na Dunaju; l. 1750. so jo osnovali po rimski šegi v jezuitarskem samostanu, in razširila ter obrodila je blagronosni sad po tej deželi, potem tudi po Ogerskem, Štajarskem, Kranjskem, Solnograškem in Tirolskem.

Naj bolj trudil se je pa mož imenitnih zaslug tudi po drugi strani, O. I. Parhamer; njegovo ime se sicer ob času Marije Terezije in Jožefa prav dostikrat v misel jemlje. Rojen 15. junija l. 1715. na Zgornjem Avstrijanskem, stopil je l. 1734 v društvo Jezusovo; bil je učenik po več mestih, doverševal šole, začel vspešno delati l. 1747. podučevaje katoliško ljudstvo posebno pa mladost v resnicah keršanske vere ter

ostane v tem poklicu nevtrudljiv do konca svojega življenja. L. 1750. izdal je svoj katekizem, ki je bil prestavljen skoraj v vse avstrijske jezike. L. 1754. prehodil je kot misijonar in predstojnik katehetskimi misijonov Avstrijsko, Štajarsko, Koroško, Kranjsko in Tirolsko. Popotoval je po romarsko, s palico v rokah in v plajšč zaviti, ter nosil dolgo brado. Imel je pri svojih misijonih, ki so terpeli večidel po en teden, po dve, ali tudi po tri pridige na dan; bičal je v svojem jedernatem govoru, ki ga večkrat solil z zajedljivimi šalami, pregrehe in razvade; odkrival je gerdobijo pregrehe, in je veliko dobrega med ljudstvom zasejal; njegovi nasprotniki in nevošljivci nenavajeni take tečne hrane nastavljali so mu na njegovi ternjevi poti marsiktere zapreke. Vsejano seme je dozorelo, in marsikaj prav dobrega sadu obrodilo; ginljiva pesem: „Sveto, sveto“ je živi dokaz tega. Posebno pa na Dunaju je o. Parhamer povzdignil bratovščino za podučevanje v keršanskem nauku. Napravili so bukve za bratovščino, v ktere se je lastnoročno zapisal cesar Franc, Marija Terezija, nadvojvodi in nadvojvodine pa veliko duhovnih in svetnih zglednih oseb. Bratovščina je imela svoje spraševanjske bukvice in zgodovinski katekizem. Otroci so bili razdeljeni v verste; imeli so svoje prednike, ki so jih izpraševali. Vsako nedeljo nesli so nalasč napravljene bandera pred njimi peljaje verste v cerkev, kjer je bilo izpraševanje v keršanskem nauku. *)

Vsako leto bila je slovesna poskušnja, k kateri smeli so priti pa le otroci, ki so celo leto pridno k nauku hodili in bukvic in katekizma pridno se bili naučili; veliko zglednih oseb bilo je pričujočih; ubogi otroci bili so obdarovani z oblačili, drugi pa kako drugače.

(Dalje prih.)

Kako naj se v šoli berilni spisi obdelujejo.

Učenik naj najpred berilni spis sam prav izverstno prebere, postavim:

Ptice pevke.

Neko prijazno vas je obdajalo vse polno naj rodovitnejšega sadnega drevja. Spomladi je bilo čez in čez vse pre-

*) Kaj pa znajo dan današnji na Dunaji? Cerkevne naprave zasmehovati, zaničevati, grajati in se iz njih norčevati. Ali se ni to vidilo očitno pri sejah v državnem zboru? Tako dalje se dá ljudstvo zapeljati.

preženo s prelepim cvetjem. Veseli tički so se gnjezdili po košatem drevju in so sladko prepevali od jutra do večera. Jeseni pa so bile vse drevesa polne slastnega sadja mnogih plemen. Otroci so se razveselovali po vertih in si nabirali lepih jabelk, hrušek, češpelj in sliv. — Bili so pa v tisti vasi nekteri hudobni dečki, ki so začeli preganjati ljube tičke, so jim razdirali gnjezda in pobirali mladiče. Uboge živalice so bile vse preplašene in so zapustile ta nemiren kraj. Potihnilo je potem v prijazni vasi lepo tičje petje, in vse je bilo žalostno. Namest ljubih tičkov pa so prišle gosence in drugi požrešni merčesi, in so požerli lepo cvetje in perje drevesno. Vse gole in brez sadja so stale drevesa po vertih. Otroci pa, ki so popred vsako leto dobivali obilno sadja, so zdaj žalostni postopali pod suhimi stebli, in niso imeli kaj djati v usta. Dobri tički, ki so jih pregnali hudobni otroci, so popred po drevesih pobirali škodljive gosence in merčese, da je sadje lepo cvetelo, rastlo in obrodovalo.

Če tičke preganjaš in gnjezda razdeneš,
Tud' petje in sadje od sebe preženeš.

Ko učenik ta spis prebere, naj reče naj pred kakemu bolj zmožnemu učencu, da naj ga bere, potem drugim i. t. d. Dobro je, če se berilni spis večkrat prebere, zato da se ložeje posamezni sestavki in vkupna tvarina učencem bolj v spomin vtisne. Ponavljanje je mati vsega učenja. Ko pa učenik berilni spis obdeluje, naj se vedno ravna po zmožnosti svojih učencev. Vendar pa naj vedno tirja, da učenci vse vprašanja s polnimi stavki odgovarjajo. Učenik se ne sme nikoli samo z nekterimi učenci, post., z bolj zmožnimi in pridnimi pečati, temuč naj pokliče zdaj tega, zdaj unega, da mu odgovarja. Vsa šola mora eno misel obdelovati. Tako le naj bi se ravnalo:

I.

Učenik naj ves berilni spis od stavka do stavka spraša. Odgovarja se večidel z besedami sprašavnega stavka, post. 1. stavek: Kaj je obdajalo vse polno naj rodovitnišega sadnega drevja? (Neko vas je obdajalo i. t. d.) Kakšno vas je obdajalo vse polno naj rodovitnišega sadnega drevja? (Neko prijazno vas i. t. d.) Potem ko se prvi stavek spraša, je prav, če ga zopet naj pred posamezni učenci, potem pa tudi vsa šola enoglasno ponovi. Če se tako ravna, znajo potem učenci berilni

spis pozneje bolje pripovedovati. 2. stavek: S čim je bilo vse prepreženo? S kakšnim cvetjem je bilo vse prepreženo? Kako je bilo prepreženo? Kdaj je bilo prepreženo? — Potem naj se tudi ta stavek ponavlja posamno in vkupno. S tem si učenci jezik urijo. Tako naj učenik tudi ravná pri drugih stavkih do konca berilnega spisa.

II.

Učenik naj sproži poglobitno misel tega spisa, post.: Kaj nam kaže ta berilni spis? (Ta berilni spis nam kaže, kakšna škoda se godí, če otroci tičje gnjezda razmetavajo.) V katerem stavku je poglobitna misel zbrana? (V zadnjih dveh pesniških versticah.)

III.

Berilni spis naj se tako razklada, da se pazi na osebek in povedek. Kdor stavek v spisu razume, tudi vé, od koga ali od česa se govori, in kaj se od kake osebe ali reči pové. — Učenik naj reče kakemu učencu, da naj bere 1. stavek, in naj praša: Od česa in kaj pripoveduje ta stavek? — (To naj učenik več učencev vpraša.) Od česa in kaj pripoveduje drugi stavek? — Tako naj se ravná pri vseh stavkih do konca berilnega spisa. — Od česa in kaj se pripoveduje v 8. stavku t. j. po 7. piki? — (V 8. stavku se pripoveduje od ptičjega petja, da je v vasi potihnilo in da je bilo vse žalostno.) Od česa in kaj se pripoveduje v zadnjih dveh pesniških versticah? — (V zadnjih dveh pesniških versticah se pripoveduje od kakega otroka ali odrasčenega, ki to povest bere, in se mu pové, da kaj se zgodí, če tičke preganja in gnjezda razdira. Te dve verstici govorite z otrokom ali odrasčenim človekom.)

IV.

Kakšen je naslov ali ime tega spisa? — Kterim pticam pravimo, da so ptice pevke? — Povejte mi nektere? — Kam gre veliko tičev jeseni? — Pravimo jim selivne ptice. Imenujte več selivnih ptic! — Drugi tiči so tudi po zimi pri nas; tedaj so stanovitni na enem kraji; pravimo jim stanovitni tiči ali stanovitne ptice. Povejte, ktere so take? — So tudi tiči, ki imajo na nogah kožico, da morajo plavati; imenujemo jih plavavke ali ploskonožne tiče. — Pa so tudi tiči, kateri druge manjše tiče lové in jedo; in ti imajo ojstre zakrivljene kremplje, pravimo jim tedaj, da so

ujede, zgrabljivi tiči ali roparice. Naštejte še enkrat vse plemene tičev! —

Kaj je vas? — Kdo stanuje v vasi? — Ali ljudje samo v vaseh stanujejo? — Kteremu drevju pravimo sadno drevje? — Imenujte sadne drevesa! — Kterim sadnim drevesom pravimo, da so rodovitne? — Kako pravimo takim drevesom, ki nič sadja ne rodé? — Kako pravimo drevesom, ki so v gojzdu? — Imenujte gojzdne drevesa! — Kakšno drevje je tedaj vas obdajalo? — Koliko je bilo tega drevja? — Spomladi je bilo čez in čez i. t. d. Ali je zmirom pomlad? — Koliko časa je pomlad? — Kaj je tedaj pomlad? — Koliko je letnih časov? Kteri so? — Veseli tički so si gnjezdili... ali: so delali gnjezda. Kdo je naučil tiče, da znajo tako umetne gnjezda delati? — Jeseni pa so bile vse drevesa polne... Kdaj so bile drevesa polne sadja? — Kdaj so drevesa zelene in cve-teje? — Kdaj imajo sadje? — Kdaj so gole? — Kakšnega sadja so bile vse drevesa polne? — Ktero sadje je slastno? — Koliko sadnih plemen poznate? — i. t. d. Uboge živalice so bile vse preplašene... Zakaj so bile preplašene? Kaj so storile? Kakšen je bil ta kraj? Ali je prav, če tiče plašimo? — Pevskih tičev ne smemo plašiti in poditi; še le vabiti, vaditi jih moramo k sebi. Namest ljubih tičkov pa so prišle gosence in drugi požrešni merčesi. Kakšne živali so gosence? — (Tu-kaj naj učenik kaj pové od gosenc in merčesev, od škodljivih in koristnih, post. od sviloprejk i. t. d.) Vse gole in brez sadja so stale drevesa... Kdaj pravimo, da je človek gol? — Ktere gore so gole? i. t. d.

V.

Kakšni so bili ti dečki, ki so pokončali tiče gnjezda? — Ali bote tudi vi tako delali? — (Terpinčenje žival.)

VI.

Kar zadeva slovnico v tem spisu, naj učitelj obdeluje posebno prilog in časovnik ali glagol. Post.: Kakšna je bila ta vas, od ktere smo brali? — Kaj je vse prijazno? Kakšno je bilo sadno drevje? Kako je bilo rodovito? Na kateri stopnji je prilog „rodoviten“? — Poiscite vsih prilogov v tem spisu, in povejte na kateri stopnji so? Zapišite jih! Kaj so delali tički po košatem drevji? — Kaj pokaže beseda „gnjezdili, prepevali“? — i. t. d. (Učenik naj ne pozabi, da

naj vedno raji vpraša: „kaj kaže ta ali una beseda“, kakor pa: „kterega plemena je ta ali una beseda“. Pomen, ne pa pleme besedni je poglobitna reč.)

VII.

Potem, ko se je ves berilni spis od konca do kraja na vse strani obdelal, naj učenci bukve zaprejo, in naj ga s svojimi besedami pripovedujejo, pozneje pa iz glave v pisne knjižice čedno zapišejo. Vse spise učencev pa naj učenik vselej popravlja, in sicer posamezne pregreške posamezno, obče pa očitno na deski. Ne sme pa učenik misliti, da se morajo in morejo vsi berilni spisi po enakem kopitu obdelovati. Naj poglobitnejša reč pri branji je, da učenci razumejo to, kar berejo in da se navadijo vsaki spis dobro premišljovati in v vsakdanje življenje prenašati. Sploh pa mora učenik vediti in spoznati, da, če se vselej in za vsako berilno uro ne pripravlja prav skerbno, ne more nikakoršnega berilnega spisa v šoli tako razlagati, kakor ga je treba. In le za tako pripravljanje smo podali čast. bravcem pričujoči načert. — Dobro bi bilo, ko bi se kdo naših spretnih tovaršev lotil in obdeloval v „Tovaršu“ bolj poglobitne spise v naših šolskih berilih. „Tovarš“ bo sicer tudi storil, kar bo mogel; toda, kdo bi tirjal, da bi mogel sam vse nositi na svojih plečih!

Praktična slovensko-nemška gramatika.

(Dalje.)

v.

Stack, osebek in povedek.

Kar je bilo dosihmal posamezno obravnano, jemlje se tukaj skupno in se primerja med sabo. Otroci naj se zavedó, kaj naredé, kedar od reči povedó, kaj da delajo, kakšne da so, in kaj da so, ali otroci naj se zavedó, da napravijo stack.

Razloženje.

Povej mi, kaj dela konj? Konj vozi. Kakošen pa je konj, ali kakošen more biti? Konj je močen . . . Kaj pa je konj? Konj je žival. Ravno tako mi povej od petelina, od kosa. Povej mi tudi od Janeza, kaj dela, kakošen je, kaj da

je? Povej mi sam od sebe, kaj delaš, kakošen si; če se primerjaš z odrasčenim človekom, kaj si tedaj? — Ktere besede nam povedó djanje rečí? Djanje ali stanje rečí nam povedó časovniki ali glagoli. — Povej mi tedaj sam od sebe, kako djanje? Jaz pišem. — Kdo piše? — Jaz. — Kaj si povedal? — Da pišem. Kaj pa Janez dela? Janez števili. — Beseda, od ktere se kaj pové, se imenuje osebek. Kakšen razpol besed (Redetheil) je tukaj osebek? Osebno zaime... pa ime, tedaj osebek je večidel osebno zaime ali pa ime. — Povedal si poprej sam od sebe, da pišeš, — da si majhen, da si deček, in to povedanje v stavku se imenuje povedek. Kolikeren je tukaj povedek? — Trojin... Kako se pravi besedam, ktere kažejo djanje, tistim ktere kažejo lastnosti, in tistim, ktere od imen pripoveduje, kakošne da so? — Kaj tedaj more biti povedek? — Nekako tako naj skuša učitelj otrokom nauk od stavkov razloževati. Ta nauk je za nezrele otroke zadosti težaven, ker misliti morajo tukaj na dvoje: 1) na posamezne besede, k kateremu razdelku govora da gredó, 2) morajo iz teh posameznih besedi cele stavke narejati, tako da se zavedó, kaj da so naredili pa zakaj, da so tako, in ne drugače naredili. Mladost pa se tako težko do kje pripelje, da bi delala in zraven premišljevala.

Poslužujem se tudi tukaj domače prilike, ter primerjam stavek z družino. Za gospodarja postavim osebek, za družino pa povedek... Gospodarju je ime Martin... Pri tej hiši je tedaj Martin za gospodarja. Ima pa Martin družino. Hlapcu je ime Jaka... Jaka je tedaj tukaj hlapec. Zamore pa Martin še drugo družino imeti. Pri kaki drugi hiši pa ima, post., gospodar drugo ime. Utegne se kateri mojemu razkladanju posmehovati; ali pomisliti je potreba, da se pri otrocih z domačo priliko več opravi, kakor z učenimi razpravami, ako le človek pravo zadene. Vse drugače je podučevati nevedne otročaje, kakor pa bolj odrasčeno mladost. Pri otrocih more učitelj za vse mišljenje, za vso logiko podlago delati; lahkomiselni otroci morajo začeti misliti; tukaj ni nič znanega, razun tega, kar s telesnimi počutki vidijo... Stavek je pa že misel z besedo povedana. Tedaj si mora učitelj prizadevati, da zbujuje notranje dušne močí, post., spomin, um, in sicer tako, da nauk naslanjuje na kaj znanega. — „Qui bene distinguit, bene docet“.

Pristavljam pa sicer, da pisaje te verste se nočem nika-
mor za zgled postavljati, ali komu svoje misli vrvitati, tudi
ne svoje metode, kakor edino zveličavne hvaliti . . . V Rim
več potov derži, in po vseh se pride do srede mesta. Omenil
sem precej v vvodu, da prosim častite gospode sodelavce na
šolskem polji, da razodevajo tudi oni svoje skušnje, da bodem
pametne ugovore hvaležno prejemal i. t. d. „Učiteljski Tovarš“
tudi vsakemu dopisniku svoje verstice odpira. Več misel, go-
tovi svet.

(Dalje prih.)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XXII.

U. Sicer se piše *in*; tu pa najdem „k hčeri *i* vn u-
k o m“ — kacega pomena je *i* sam na sebi?

T. *I* pomeni v staroslovensčini in v mnogih slovanskih
jezikih *et* (-que, atque) in *etiam*, in kakor se te besedici
menjate velikrat v latinskem, tako pomeni *i* v slovenskem zdaj
to zdaj uno: a) *in*, b) *tudi* ali *vsaj tudi*), p. polje *i* gora
cvete; kakor pri nas, tako *i* pri vas; prišli so *i* oče *i* mati
(*et* — *et*) itd.

U. Bral sem ga nektrekrati že v boljših knjigah; ali se
pa govori, ali se sliši kje v ljudskem govorjenji po Slovenskem?

T. Govori se ob krajih slovenstva in pri bližnjih sosedih
naših sploh; v sredi pa se čuje dostikrat v začetku besede: „*i*
kaj ti je, *i* pa mu reci, *i* pa pojdi“ itd.

U. Ali ni ta *i* nemški „*e*, *ei*, *ie*, je nun?“ Ali se ne
sliši časi bolj „*e* kaj to, *e* no, pa mu daj?“

T. Ko bi mu bil tudi v rodu, za to še ni nemški *e*, in
ali nisi ravno ti mi terdil že, da so *a*, *e*, *i*, *o*, *u* povsod, kar
jezik gre, torej v vsih jezikih? Po tem *i* ali *e* sam za se ni
ne nemška ne slovenska, ampak vsih jezikov lastnina.

U. Na zadnje bodo le nemškutarji rabili oboje *i* in *e*;
Nemci in Slovenci bi se pa ogibali tega in unega!

T. Torej pravim, ker je v staroslovensčini v ravno tem
pomenu v navadi (*i* do večera; *i* do smerti; *i* do sego dne itd.), v

kterem je v novoslovensčini sim ter tje, da se ga nikar ne ogibajmo v pisanji.

U. I meni je kaj všeč, in rad bi, da bi se te besedice bolj poprijemali v slovenskem pisanji, ker je kratka pa umevna. — Od kod je pa *n* v *in*, kar navadno pišemo?

T. Prav zdí se mi, da je besedica *in* sestavljena iz *i* pa *n'* (sed, vero) z debelim ali s terdim polglasnikom na koncu, in ker je glasnik ta nekako srednik med *u* in *o*, torej pišejo tu *nu* tam *no*, in od tod razlika, da so slovenski knjižniki pisali v sestavi nekteri *inu*, nekteri *ino*.

U. Saj sem res bral v bolj starih bukvah večidel *inu*, in še v najni knjižici najdem zdaj *no* zdaj *nu*.

T. Do Kopitarja in zlasti Vodnika so skorej sploh pisali *inu*, Vodnik pa ima v svoji pismenosti *i*, *in*, *ino*. Po njem so se ravnali drugi, in še dans pišejo eni *in*, eni *ino*. Menda je vse eno; izrekuje se v *in* nekaki polglasnik celo v novoslovensčini.

U. Tedaj je *in* sestavljena pa spet okerhnjena besedica iz *i* + *no* — *in*?

T. I pomeni *et*, *no* ali *n'* pa *j* am, *sed*, *vero*, torej *in* c) *sed* etiam, *etenim*, *jam* vero, kar sedaj pravimo časi in pa... Sliši se *no* in *noj* samo tudi namesti *in*, p. oče *no* (*noj*) mati.

U. Kako je pa zastran *no* in *nu* — katero je pravo ali katero je boljše?

T. Pomniti je, da je *no* ali *nu* (*noj* — *nuj*) vez (conj.) pa tudi medmet (interj.) V znamenje spodbade, spodbudovaje koga kličemo sploh *no*, *nu*, *nu nu*, *nuj* (*wohlan*) itd.

U. Kako že čem pisati na vse to?

T. Jaz pišem *in*, dasi mi *i* kej dopade in se morda v višji pisavi nam spet poverne; govori se *ino* pa *inu* ali *in*. Ker je pa *no* ali *nu* veznik in vmesnik ali medmet, bi se morebiti dalo tako vravnati, da bi se veznik pisal *no* (*ino*), medmet pa *nu*, *nuj*, *nujta*, *nujmo*, *nujte* (*age*, *agite*)!

XXIII.

U. „Hrepenenje“ berem tukaj, drugod pa tudi hrepenjenje, kakor poželenje in poželjenje, privoljen in primaknen, hranjen in vtaknen“, pa si pomagaj!

T. Pravo je hrepenenje in poželenje, privoljen in primaknjen, hranjen in vtaknjen.

U. Ali si tega si tako svest, da kar na ravnost, po vsih ustih poveš, katero je pravo, katero je krivo?

T. Da. Oblike že kažejo, kako se ima narejati terpivno deležje in iz njega glagolsko ime. To se naredí, ako se unemu — je privesi ali pritakne. Kakor so doslej glagole razredovali, imajo glagoli 2. oblike na koncu — *niti*, 3. — *éti* in 4. — *íti*. Kako se deležje izobrazuje, ti je znano, in glagoli 2. oblike imajo vsi *-njen*, 3. *-en*, 4. *-en* ali *-jen* — z nekterimi spremembami — po sprednjih soglasnikih, kjer so zlasti jezikovci imenitni.

U. Jezičniki so *l*, *n*, *r*. Ti se sami spreminjajo in oni spreminjajo druge; ali iz tega, kar si mi povedal, mi ni razvidno, kako se nareja terpivno deležje, bodi si iz nedoločivnika, bodi si iz djavnega deležja.

T. Res je una razdelja glagolov pomanjkljiva; vŕeč, prav vŕeč mi je nova razredba glagolska (po slovnici l. 1854) v pet razredov, katerih prvi je deblo brez vezivnega ali izobraznega samoglasnika v nedoločivniku pred končno slovko — *ti*, v drugem je vezivnik *a*, v tretjem *e*, v četrtem *i* in v petem *u*.

U. Saj se res glasi koj bolj umevno; povej mi povej, kako mi je ravnati v prejšnjih prilikah?

T. Glagoli uni so po tem iz 3. in iz 4. razreda, katerim je veznik ali *e* ali *i*: hrepeneti, poželeti, privolíti, primakníti, hraníti, vtakníti itd.

U. Kako se tedaj izobrazuje terpivno deležje pri prvih dveh in pri družih téma enacih?

T. Pri teh glagolih se glagolska naloga dobi v nedoločivnem, če se jim sname — *ti*, torej hrepen~~e~~-, žele~~e~~-, in k tej se pridene v terpivnem deležji — *n*: hrepen~~e~~n, želen~~e~~, in za glagolsko ime — *je*: hrepen~~e~~n~~e~~je, želen~~e~~n~~e~~je.

U. In kako se godí to pri unih na *-niti* in *-íti*?

T. Ti so vsi iz 4. razreda, kjer se glagolska naloga konča na *-i*: volí —, hrani —, mahni —, primakni —, vtakni —, nagni. — Glagoli s to nalogo dobivajo v terpivnem deležji — *en*, torej: volien, hranien, mahnien, itd... in ker se to sklene ter z eno besedo izreče, se *i* pred *en* spremeni v *j* (kakor tudi sicer pred samoglasniki) in *j* spremeni zadnje spremenljive soglasnike glagolskega debela ter se vanje vtopí. To se godí zlasti pri jezikovcih, ki se tudi topljeni imenujejo.

U. Da se *l* in *n* z *j* v *lj* in *nj* stopita, vem; da se pa tudi *r*; tega ne razujem.

T. Res pravimo le pervima soglasnikoma (*lj*, *nj*), da sta topljena, ker ji *j* stopi, zmehča in je z njima tako zedinjen, da se v tej zvezi posebej ne izgovarja. Za tega voljo ne smem razdeljevati: hval-jen, sun-jen, ampak hva-ljen, su-njen. Pri *r* je drugač, ker se *j* v *r* navadno ne vtopi v slovenskem: svar-jen, udar-jen; vendar je nekako sam mehak in topljen. Ker se tudi v teh soglasnikih vjemajo povedane oblike in imenovani razredi, primerjajva iz teh nekaj glagolov!

U. Dvignjen, mahnjen, sunjen, primaknjen, usahnjen, in sploh glagoli 2. oblike imajo v terp. deležji topljeni *nj*, v 3. se ima pisati po tem velenje, bolenje, žvergolenje, mergolenje, hrepenenje, donenje, kopernenje, trohnenje, bobnenje, kamenje iz kamneti, bobneti itd., in v 4. hvaljen, hranjen, branjen, deljenje, privoljenje itd.; tudi mislim, da je sploh prav: varjen iz variti, storjen, gospodarjen, udarjen itd.

T. Prav tako; v 2. vsegdar -njen, v 3. -en (želen, zaželen, poželenje), v 4. -ien -jen; za *r* pišejo naši sosedje jugoslovanski večidel le -en, v slovenskem pa se -jen lepše podá: svarjen, storjen, nam. svaren, stvoren, gospodaren itd.

U. Zvonjenje tolikrat berem in zvonjenje, — ali je kateri razloček med to pisavo?

T. Iz zvoneti ali morebiti še boljše iz zveneti (lauten, tönen) je zvonjenje, zvenenje, in iz zvoniti (läuten) je zvonjenje; tako iz beleti, sloneti, moleti, goreti... je beljenje, slonenje, molenje, gorenje, — iz beliti, sloniti, moliti pa beljenje, slonjenje, moljenje itd. Nekteri so neki v obeh oblikah v navadi na -niti in -eti, torej iz usahniti, omerzniti, oterpniti - usahnjenje, omerznjenje, oterpnjenje; iz usahneti, omerzneti, oterpneti pa bi bilo usahnenje, omerznenje, oterpnenje itd.

U. Prav veseli me, da imam sedaj gotovo kopito, po katerem čem meriti in soditi čevlje glagolske, ker se tolikrat najde poželjenje, hrepenjenje, primaknen itd.

T. Žali Bog!

Kratkočasnici.

Učenik: „Kaj boš prejela, Rezika, ko boš šla k sv. birmi?“

Učenka: „Lepo belo obleko z obročem“.

Učenik: Kakšna beseda je po nemški „Schulbank“?

Učenec: „To je zložena beseda, ein zusammengesetztes Wort“.

Učenik: „Iz česa je zložena „Schulbank“?“

Učenec: „Iz desk“.

N o v i c e.

Iz Braslovč. Nemila smert nam je pokosila verlega moža na književnem in šolskem polji. 10. pret. m. so umerli tukajšnji dekan prečastiti gospod Miha Stojan, stari 59 let. Rajniki so bili eden naj serčniših prijatlov rajnega knezoškofa Slomšeka in nekdanj tudi vrednik naših ljubih „Drobtinic“. Naj počivajo mirno!

Iz Maribora. Gospod Franc Kosar, špiritual v tukajšnji duhovščini, je spisal po nemški obširni življenjepis knezoškofa Slomšeka, in vabi naročnike. Ta spis bo gotovo znamenit; obsegal bo kakih 14 tisnih pol, kteremu bo tudi pridjana lepa nova podoba preljubega rajnekega. Za naročnike bo veljala ta knjiga 1 gold.; prodajala pa se bo dražje. Mislimo, da jo bomo že v kakih 2 ali 3 tednih dobili.

Iz Celovca. 13., 14. in 15. vezek „Cvetja“ nam bo prinesel „Veroniko deseniško“, „Kitico Andersenovih pravljic“ in „zbirko pripovednih pesem iz življenja sv. Cirila in Metoda“.

Iz Ljubljane. Ravnokar so prišle na svitlo: Svete pesmi. Četerde bukvice. Nabral in na svitlo dal L. Jeran, duhoven ljubljanske škofije. Ta lična knjižica obsega 3 svete maše, 63 šmarničnih in drugih Marijnih, 17 raznoternih pesem in nekaj za latinske pevce. Skoro vse te pesmi imajo že lepe napeve gosp. Riharjeve; ktere jih pa še nimajo, so obljubili naš slavni mojster, da jim jih bodo kmali naredili. Vsi slovenski pevci in pevke bodo gotovo veseli te bogate zbirke.

Premembi v učiteljskem stanu.

V ljubljanski škofiji: Za terdno sta postavljena g. g.: Peter Cebin, učitelj v Račjem in Anton Pavčič, učitelj v Dolu.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Millo.